

بررسی انتقادی استدلال

سید شریف جرجانی بر بساطت مشتق

سید احمد حسینی سنگچال*، کارشناس ارشد فلسفه اسلامی دانشگاه تربیت مدرس
محمد سعیدی مهر**، استاد گروه فلسفه دانشگاه تربیت مدرس

چکیده

مسئله بساطت یا ترکب مشتق، از دغدغه‌هایی است که در عین شباهت آن به مباحث اعتباری، در مقاطعی بر بحث‌های فلسفی تأثیرگذار بوده است. نوشتار حاضر درصدد است به بررسی انتقادی استدلال جرجانی بر بساطت مشتق بپردازد. مطابق استدلال وی هرگاه مشتق، مرکب از «شیء له المشتق منه» فرض گردد، در صورت اخذ مفهوم «شیء»، دخول عرض عام در فصل و در صورت اخذ مصداق «شیء»، انقلاب قضایای ممکن به ضروری اتفاق می‌افتد. در صورت نخست فصل، از فصل بودن می‌افتد و در فرض دوم جهت امکان از عالم واقع جمع می‌گردد. برای تبیین کیفیت انقلاب، راهکاری ارائه شده است که به تحلیل مفهوم حصه و نقش قید و تقید در محمول باز می‌گردد. در ادامه، برغم بینقص شمردن این استدلال، روشن خواهد شد که دلیل مزبور برای اثبات بساطت مشتق ناکارآمد است و تنها از عهده اخراج مفهوم یا مصداق «شیء» از حقیقت مشتق برمی‌آید.

مقدمه

مسئله بساطت یا ترکب مشتق، هر چند بظاهر در قالب بحثی لفظی و اعتباری جلوه‌گر میشود اما از چند جهت برای فیلسوفان اهمیت دارد. نخست آنکه دلیل شیخ اشراق بر اعتباریت وجود، بر فرض ترکب مشتق استوار است. بر پایه این استدلال، اگر مفهوم «وجود» از واقعیت خارجی برخوردار باشد، قضیه «الوجود موجود» صادق است. حال (بر اساس فرض ترکب مشتق)، خود مفهوم «موجود» که در مسند محمول قرار دارد، به «شیء له الوجود» قابل تحلیل است و با نقل کلام در «وجود» مأخوذ در تحلیل مفهوم «موجود»، قضیه «الوجود موجود» در مورد آن صادق خواهد بود و با نقل کلام به مفهوم «موجود» در قضیه اخیر و تحلیل آن به «شیء له الوجود» این روند ادامه می‌یابد و این سیر به تسلسل منجر میشود. بدین ترتیب، سهروردی واقعیت‌دار بودن وجود را ابطال و اعتباری بودن آن را نتیجه می‌گیرد. همانگونه که ملاحظه

* (نویسنده مسئول)

Email:hosseini.sangchal.ahmad@gmail.com

**Email:saeedimehr@yahoo.com

تاریخ تأیید: ۹۵/۵/۴

تاریخ دریافت: ۹۵/۳/۲۶

کلیدواژگان

بساطت مشتق
انقلاب قضایای ممکن به ضروری
دخول عرض عام در فصل
جرجانی